

شرکت سهامی مدیریت منابع آب ایران

دستورالعمل تعیین حریم کیفی آبهای سطحی

(موضوع تصویب نامه شماره ۵۸۹۷۷/ت ۲۹۱۰۱ هـ مورخ ۸۲/۱۲/۱۸ هیأت محترم وزیران)

مقدمه

محدودیت کمی منابع آب سطحی و تهدید این منابع از سوی آلاینده‌های مختلف، نیاز به بهره‌برداری بهینه و همچنین ضرورت حفاظت کیفی منابع آب سطحی را بیش از پیش توجیه می‌نماید. یکی از مهمترین ابزارهای دستیابی به این مهم، تعیین حریم‌های کیفی می‌باشد.

تعیین حریم کیفی منابع آب سطحی نگرشی ساختاری و راهبردی محسوب می‌گردد که در سطح کلان مدیریت منابع آب کشور برای حفاظت و بهره‌برداری پایدار از این منابع حیاتی مطرح گردیده است.

در راستای تحقق اهداف مورد اشاره، هیئت وزیران در جلسه مورخ ۸۲/۱۲/۱۳ بنا به پیشنهاد شماره ۲۵۶۸۷/۳۱/۱۰۰ مورخ ۸۲/۴/۳۰ وزارت نیرو و به استناد ماده (۵۱) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱، آیین‌نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، انهار، مسیله‌ها و مردابها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی، موضوع تصویب نامه شماره ۲۶۰۴۶/ت/۲۳۶۸۷ مورخ ۷۹/۸/۱۶ (بند خ ماده ۱) را به شرح زیر اصلاح نمود.

«حریم، آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه، مسیل، نهر طبیعی یا سنتی، مرداب و برکه‌های طبیعی است که بلافاصله پس از بستر قرار دارد و به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و حفاظت کمی و کیفی آنها لازم است و طبق مقررات این آیین‌نامه توسط وزارت نیرو یا شرکتهای آب منطقه‌ای تعیین می‌گردد.

حریم انهار طبیعی، رودخانه‌ها و مسیل‌ها (اعم از اینکه آب دائم یا فصلی داشته باشند) و مردابها و برکه‌های طبیعی برای عملیات لایروبی و بهره‌برداری، از یک تا بیست متر و برای حفاظت کیفی آب رودخانه‌ها، انهار طبیعی و برکه‌ها تا یکصد و پنجاه متر (تراز افقی) از منتهی‌الیه بستر خواهد بود که بنا به مورد و نوع مصرف و وضع رودخانه، نهر طبیعی و برکه به وسیله وزارت نیرو یا شرکتهای آب منطقه‌ای تعیین می‌گردد.

حریم کیفی برای رودخانه‌ها، انهار طبیعی و برکه‌های تأمین کننده آب شرب مقطوعاً یکصد و پنجاه متر خواهد بود. سیاهه رودخانه‌های یاد شده توسط سازمانهای آب منطقه‌ای تعیین و برای اطلاع عموم اعلام خواهد شد.

تشخیص موارد کمال انتفاع و عدم تضرر در حریم موضوع این بند به موجب دستورالعملی خواهد بود که وزارت نیرو تدوین و جهت اجرا به شرکتهای آب منطقه‌ای ابلاغ می‌نماید. دستورالعمل یاد شده در بخش حریم کیفی با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست تدوین خواهد شد.»

این دستورالعمل جهت اجرایی نمودن مصوبه اخیرالذکر و یکپارچگی عملکرد شرکتهای آب منطقه‌ای در زمینه تعیین حریم کیفی تدوین گردیده است.

۱- چگونگی تعیین حریم کیفی آبهای سطحی

جهت تعیین حریم کیفی رودخانه‌ها، انهار طبیعی، برکه‌ها و ... با عنایت به موارد مندرج در مصوبه یاد شده، در راستای کمال انتفاع و حفاظت کیفی منابع آب، منابع آب سطحی به سه گروه زیر تقسیم شده و برای هر گروه طبق روش ذکر شده تعیین حریم می‌گردد:

۱-۱ منابع آب شرب

با عنایت به مصوبه حریم کیفی آبهای سطحی، حریم کیفی منبع آب شرب مقطوعاً ۱۵۰ متر (تراز افقی) می‌باشد. همچنین محدوده بازه طولی حریم آب شرب از بالادست و نیز پائین دست محل برداشت آب به صورت زیر تعیین می‌گردد:

□ ۲۰ برابر عرض بستر رودخانه در نقطه برداشت آب به عنوان بازه طولی حفاظت از منبع آب در بالادست محل برداشت آب منظور می‌گردد، که بستر براساس معیارهای موجود در حریم کمی تعریف می‌گردد.

□ ۱ تا ۲ برابر عرض بستر رودخانه در نقطه برداشت آب جهت لحاظ نمودن برگشت آب رودخانه به سمت بالادست، به عنوان بازه طولی حفاظت از منبع، در پائین دست محل برداشت آب منظور می‌گردد. همچنین چنانچه ایستگاه‌های برداشت آب جهت مصارف شرب در رودخانه‌ای با فاصله کمتر از ۵ کیلومتر به صورت متوالی قرار گرفته باشند، کل این محدوده نیز بازه آب شرب محسوب می‌گردد.

در محدوده حفاظتی حریم کیفی آب شرب به منظور کمال انتفاع و عدم تضرر منبع آبی، استقرار هرگونه کاربری به جز فعالیت‌های کشاورزی کم آب بر و غیر غرقابی با اعمال کامل کنترل مصرف سم و کود، ممنوع می‌باشد. همچنین می‌بایست از اتصال هرگونه کانال و هدایت هر نوع زهاب کشاورزی و پساب فاضلابهای خام یا تصفیه شده در این محدوده جلوگیری شود.

۲- ۱ تالاب ها و رودخانه های حفاظت شده

حریم کیفی تالابها جهت حفاظت از شرایط اکولوژیکی ویژه زیستگاه و حیات جوامع گیاهی و جانوری وابسته به آنها، شعاع ۱۵۰ متری از تالاب می باشد. محدوده تالاب با استعلام از اداره کل حفاظت محیط زیست استان مربوطه تعیین می گردد. همچنین حریم کیفی رودخانه های حفاظت شده (در محدوده حفاظتی) مقطوعاً ۱۵۰ متر می باشد. لیکن با عنایت به مصوبه شورایعالی شکاربانی و نظارت بر صید (مصوبه شماره ۱، مورخ ۴۶/۷/۱۲) در خصوص بخش حفاظت شده رودخانه چالوس و سردآبرود واقع در شهرستان بوشهر فاصله ۲۰۰ متر از هر طرف رودخانه به عنوان حریم تعیین گردیده است.

استقرار کلیه کاربری ها به جز موارد زیر در محدوده حریم کیفی تالاب ها و رودخانه های حفاظت شده ممنوع می باشد و تنها کاربریهای مجاز در حریم فوق الذکر عبارتند از:

- کاربریهای مربوط به حفظ تنوع زیستی
- گردشگری در جهت معرفی ارزشهای تنوع زیستی تالاب یا رودخانه حفاظت شده بدون ایجاد هر گونه سازه در منطقه
- کاربری پژوهشی و آموزشی

۳- ۱ سایر منابع آب سطحی

حریم کیفی آن دسته از منابع آب سطحی که کاربری شرب نداشته و یا جزو تالابها و رودخانه های حفاظت شده محسوب نمی شوند به سه ناحیه زیر تقسیم می شود.

حریم اول:

حریم کیفی در ناحیه اول (A)، مقطوعاً ۲۰ متر از منتهی الیه بستر رودخانه است.

$$A = 20 \text{ m}$$

حریم دوم:

حریم کیفی در ناحیه دوم (B) بر اساس رده بندی رودخانه تعیین می گردد. منظور از رده

بندی، شماره گذاری شاخه اصلی رودخانه و شاخه های فرعی آن به روش زیر می باشد:

شاخه اصلی رودخانه را با شماره ۱ مشخص نموده و شاخه های فرعی را که به آن

می ریزد با عدد ۲ مشخص نموده و به همین روال هر چه انشعابات بیشتر می شود

عدد منسوب به آن نیز بزرگتر می شود (لازم به ذکر است که این روش عکس

روش درجه بندی رودخانه ها می باشد).

رده رودخانه با حرف (n) نشان داده می شود و حریم کیفی آن در ناحیه دوم با استفاده از رابطه مقابل

$$B = \frac{(150 - A)}{(n + 1)} \quad \text{تعیین می گردد:}$$

حریم سوم:

حریم کیفی در ناحیه سوم (C) با استفاده از رابطه زیر تعیین می گردد:

$$C = 150 - (A + B)$$

۲- شاخص کاربری اراضی

پس از تعیین درجه حساسیت منبع آب سطحی و برآورد حریم کیفی آن، نسبت به تطابق و استقرار

کاربریهای سازگار در مناطق مربوطه اقدام می گردد. جهت تعیین کاربریهای متناسب با هر ناحیه، ابتدا

کاربریهای اصلی مشخص گردیده و سپس هر کدام از کاربریها با توجه به میزان اثرگذاری بر کیفیت

منابع آب سطحی مطابق جدول ۴- درجه بندی می گردد.

جدول - ۴ : ارزیابی درجه اهمیت کاربری های مختلف

شدت اثر	نوع کاربری			ردیف
	آبی	سنتی	مدرن	
خیلی زیاد	کشاورزی	سنتی	آبی	۱
متوسط		مدرن		
کم		دیم		
زیاد	مسکونی و تجاری	شهری	دیم	۲
متوسط		روستایی		
کم	صنعت	گروه صنعتی الف	دیم	۳
متوسط		گروه صنعتی ب		
زیاد		گروه صنعتی ج		
-		گروه صنعتی د و هـ		
-		گروه صنعتی و		
متوسط	تأسیسات زیربنایی ^۱	گروه ۱	دیم	۴
کم		گروه ۲		
کم	تفریحی و تفرجی	گسترده	دیم	۵
متوسط		متمرکز		

در ارتباط با گروه های صنعتی لازم به ذکر است که طبقه بندی صنایع توسط سازمان حفاظت محیط زیست (پیوست ۱) صورت پذیرفته است و صنایع گروه «د، هـ، و» براساس ضوابط و استانداردهای زیست محیطی با توجه به درجه خطر آفرینی بایستی خارج از حریم ۱۵۰ متری استقرار یابند. با عنایت به شدت اثر کاربریها و حساسیت نواحی حریم کیفی، نحوه استقرار کاربریها به شرح جدول-۵ تعیین می گردد.

^۱ توضیحات مربوط به این کاربری در پیوست ۲ قابل بررسی است.

جدول ۵- کاربری‌های سازگار در حریم

کاربریهای سازگار	حریم
کشاورزی غیرغرقابی، تأسیسات زیربنایی گروه ۲ (انتقال آب، برق، مخابرات، پل‌ها و تأسیسات بندری) و تفریحی گسترده (بدون ایجاد تأسیسات متمرکز)	اول
کشاورزی غیرسنتی، مسکونی روستایی، گروه صنعتی الف و ب، تأسیسات زیربنایی گروه ۱، تفریحی و تفریحی متمرکز و دامپروری	دوم
کشاورزی سنتی، مسکونی و تجاری شهری، گروه صنعتی ج	سوم

در خصوص حریم کیفی منابع آب سطحی موارد ذیل قابل توجه و لازم‌الاجرا است :

- کلیه قوانین و مقررات موجود مربوط به تعیین حریم کمی در زمینه استقرار کاربری‌ها در محدوده حریم ۱ جاری بوده و در اولویت قرار دارد .
- ساخت و بهره‌برداری از کلیه تأسیسات بندری بایستی با رعایت کلیه جوانب و اصول زیست محیطی، قوانین و مقررات مربوطه و رعایت مقررات این دستورالعمل صورت پذیرد.
- تخلیه کلیه پسابها از واحدهای صنعتی و زهکش‌های اراضی کشاورزی به منابع آب سطحی با توجه به موازین و مقررات و ضوابط زیست محیطی سازمان حفاظت محیط زیست و همچنین رعایت مقررات این دستورالعمل انجام می‌شود .
- در صورتی که هر نوع از کاربری در فهرست حریم‌های سه‌گانه ارائه نشده باشد، تصمیم‌گیری در خصوص چگونگی استقرار کاربری‌ها در حریم کیفی منابع آب سطحی با نظر وزارت نیرو و یا سازمان‌های آب منطقه‌ای انجام می‌گیرد .
- معیار و ضوابط صدور مجوز برای کاربریهای یاد شده در محدوده حریم کیفی براساس قوانین و مقررات موضوعه آب و رعایت مقررات این دستورالعمل خواهد بود.
- استقرار کاربریهای مجاز در محدوده حریم کیفی آبهای سطحی علاوه بر مفاد این دستورالعمل منوط به رعایت کامل کلیه ضوابط و استانداردهای زیست محیطی مرتبط با استقرار کاربریها و نحوه تخلیه پساب و دفع مواد زائد جامد نیز می‌باشد .
- تعریف "منتهی الیه بستر" که نقطه شروع محاسبه حریم کیفی آبهای سطحی است براساس ضوابط تعیین شده برای محاسبه حریم کمی منابع آب سطحی می‌باشد .

تأسیسات زیربنایی :

به کلیه تأسیسات نظیر سیستم‌های حمل و نقل و ارتباطات، خطوط انتقال آب و برق، فرودگاه، راه آهن، مدرسه، دانشگاه، زندان و... اطلاق می‌گردد که جهت تأمین تسهیلات و خدمات در جوامع مختلف به کار گرفته می‌شوند .

تأسیسات زیربنایی گروه ۱:

گروهی از تأسیسات زیربنایی که به واسطه نوع عملکرد تأثیر منفی بیشتری بر کیفیت منابع آب مجاور خود می‌گذارند در این دستورالعمل تأسیسات زیربنایی گروه ۱ اطلاق می‌گردد (نظیر: شبکه‌های جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب، فرودگاه‌ها، بزرگراه‌ها، ...)

تأسیسات زیربنایی گروه ۲:

گروهی از تأسیسات زیربنایی که به واسطه نوع عملکرد تأثیر منفی کمتری بر کیفیت منابع آب مجاور خود می‌گذارند در این دستورالعمل تأسیسات زیربنایی گروه ۲ اطلاق می‌گردد (نظیر خطوط انتقال برق، آب، مخابرات، پل‌ها ...)